

Dette er første del av Anders M. Andersen sin artikkel til 5. møtet i studiesirkelen om EEC frå NSEM i Bergen.

Andre delen står på side 27 og utetter.

Som grunnlag for diskusjonane i gruppa må heile artikkel lesast i samanheng.

Artikkelen står for forfattaren si rekning.

5. MØTE: NYNORSKEN OG DET ARBEIDANDE FOLKET

(Av Anders M. Andersen)

1.

Dei fleste born i Noreg har bokmål til opplæringsmål. På skulen lærer dei fleste at det målet dei taler og som foreldra og kameratane taler er "feil". Skrivning og lesing går føre seg i eit anna språkssystem. Ikkje einast lyt visse ord skantast til så dei får den ålmenne, godkjende forma. Heile seiemåten, setningsbyggnaden og det grammatiske systemet er annleis, og ei mengd ord og former er altså "feil".

Så lærer dei fleste heller ikkje å nytta skriftmålet på skikkeleg vis. Årsaka er ikkje at folk flest er dumme, heller ikkje at dei har for lite utdanning. Ein treng ikkje gå eit halvt liv på skular for å lære å skrive sitt eige mål, men einast folk med særleg givnad for slikt kan ta eit anna mål like lett som sitt eige. Det hjelper ikkje om målet er nærskyldt. Det vil likevel ha andre seiemåtar, andre nyansar og eit anna system i forverk og setningsbyggnad.

Dermed får folk flest i Noreg ikkje lære sitt eige mål. Svært mange blir usikre. Sitt eige mål kan ein ikkje nytta, og det andre er så nærskyldt at ein lett blandar i hop. Å skriva er noko av det verste ein kan be mange vituge og gløgge menneske om. Målet er teke frå folket, og dermed er folk flest vanhjelpne i mange livshøve. Dei dette serleg går ut over, er vanlege arbeidsfolk. Måltilstanden i Noreg er såleis ei undertrykking av det store fleirtalet av folket.

Er så nynorsken folket sitt eige mål? Skil ikkje den seg og frå talemålet dei fleste stader? Det er rett nok. Alle dialektar skil seg noko frå normalnynorsken i ein del ord og former. Skilnaden kan synest stor i visse høve. Men ser ein nøyare etter, finn ein at ulikskapane helst kjem av at ein del bokmålsord er blanda inn i dialekten. Ulikskapen går ikkje på grunndraga i målet. Det gjer at dialektane, så ulike dei elles er, ikkje er eigne mål, men dialektar som høyrer til eit sams mål, norsk. Nynorsken er samnemnar for målføra i landet, bygdemåla og bymåla. Bokmålet er ikkje vakse fram på denne måten. Som vi skal gå nærare inn på seinare, er bokmålet eit mål med ord og ein del former som går att i talemålet, men i viktige grunndrag bryt det

med dei norske dialektane. Sitt eige mål har dei fleste ikkje lært, og det framande skriftmålet er så nærskylt og framom alt så dominerande i kringkasting og blad at ein lett blandar i hop. Difor har dei fleste alvorlege vanskar med å ordleggja seg greitt, endefram og naturleg i ei ålmenn, landsgyldig målform.

Folk som nyttar nynorsk, har det langt lettare i så måte. Dei har eit skriftmål som ikkje på nokon grunnleggjande måte bryt med målføret. Men målstoda er og til meins for dei som nyttar nynorsk. Ovmengda av stoff på bokmål verkar inn med kunstig ordlegging og daud stil. Til dette kjem måltvang og diskriminering. Likevel er den som nyttar nynorsk mykje betre stilt enn dei som er bundne til bokmålet. At fleirtalet av nordmenn har fått kutta av tråden mellom sitt eige mål og skriftmålet/normalmålet, er hovudproblemet ved den målstoda vi har. Det gjer folk vanhjelpne i mange livshøve, det aukar skiljet mellom boklærde og arbeidsfolk flest, og det hindrar folket i å utvikla skaparkraft på mange område. Verst går dette ut over vanlege arbeidsfolk. Måltilstandet i Noreg er såleis ei undertrykking av det store fleirtalet av folket.

2.

Det store fleirtalet av folket er arbeidande folk, alle dei som lever av sitt eige arbeid og ikkje eignar til seg rikdomen av andre sitt arbeid. Største og viktigaste del av det arbeidande folket er i Noreg i dag arbeidarklassen. Det er klassen av dei som ikkje sjølve eig produksjonsmidla, men som lever av å selja arbeidskrafta si til eigaren av verksemda, kapitalisten. Han eignar til seg meirverdet av det arbeidaren skaper med sitt arbeid. Av det produktet arbeidaren skaper, får han sjølv berre ein liten del. Røsten, meirverdet, tek kapitalisten. Til det arbeidande folket høyrer og dei som lever av det arbeidet dei eig sjølve. Dette gjeld fiskarar, småbrukarar og mindre bønder, småhandlarar og elles folk som driv småverksemdar for seg sjølve. Dei sel ikkje arbeidskrafta si til andre. Dermed høyrer dei ikkje til arbeidarklassen, men dei lever av sitt eige arbeid og høyrer med til det arbeidande folket.

Målsprøsmålet er ikkje den saka det store fleirtalet av arbeidsfolk er mest opptekne av. Slik kan det heller ikkje vera. For dei fleste er andre problem nærare og meir påtrengjande. Strevet og kampen for levemåten tek til vanleg det meste av tid og krefter. Dei siste åra har arbeidarar flest fått monaleg hardare arbeidspress ved "rasjonalisering" og tidsstudiar som arbeidskjøparane gjennomfører for å driva arbeidarane hardare og såleis auka produksjonen og utbyttet. Arbeidarane produserer meir enn før, men får sjølve ein stendig mindre del av rikdomen dei skaper. Ut-suginga blir såleis hardare. Dette er grunnlaget for at arbeidar-klassen no reiser seg til kamp ved streiker, aksjonar o.s.b. Det er sjølv sagt at isolert diskusjon om ordformer i denne samanhengen ter seg som borgarleg åndsprat og luksus. For bygdefolket flest kjem målsprøsmålet til å stå noko på same måten. I dag lyt dei føra hard strid for at bygdesamfunnet skal overleva. Det er arbeidsløyse og fiskestogg. Avfolking trugar. Statsmakta legg ned poststader og skular. Går folketalet meir ned, blir rutebåten og bilruta og borte.

Etter dei nye landsdelsplanane skal det gjennomførast ei meir systematisk "strukturrasjonalisering" i stort omfang med nedlegging og samanslåing av mindre bruk. Dette vil tyda meir avfolking.

Av dette er det skjønleg at målsprosmålet i seg sjølv ikkje kan vera hovudsak for vanlege arbeidsfolk i dag. Likevel er frigjering frå ufridom og tilgjersle under eit framandsleg mål ein naudsynt del av den sosiale reising for det store fleirtalet.

Men det store fleirtalet nyttar ikkje nynorsk? Nei, ikkje skriftleg. Men går vi ut frå talemålet, soknar det store fleirtalet til nynorsken. Dei aller fleste nordmenn talar ein eller annan dialekt. Dialektane er utvikla frå det gamle norske målet, og det nynorske skriftmålet er samlande skriftform for alle dialektane i landet.

På bygdene talar så å seia kvart einaste menneske det heimlege bygdemålet. Noko meir mangleta er biletet i byane, men her og talar dei fleste den lokale dialekten, Dette gjeld for det fyrste arbeidarklassen. Dette gjeld dessutan storparten av småborgarskapet og delar av borgarskapet. Rett nok er tenestemenn i handel og industri ofte nøydde til å tala bokmål på jobben. Av desse nyttar dei fleste likevel dialekten i fritida og til kvar dags, meir eller mindre gjennomført.

Einast nokre mindre grupper av storborgarar og intellektuelle talar bokmålet gjennomført og til dagleg. Men slik samfunnet og produksjonstilhøva er, er desse dei leiande folka som gjer mest av seg. Den herskande klassen har og eit anna tilhøve til målstriden enn det arbeidsfolket har. Kapitalistane legg ofte stor vekt på målstriden mot folkemålet. Avstanden frå massane er stor og vanvyrnaden andsynes arbeidsfolk er levande. Målet er alltid nært bunde i hop med arbeidslivet og levemåten, og dei øvste lag av hersarklassen har liten sans for det folklege i målet. Der oppe går det mest om mengd og teknikkar, prisar og kostnader, og då greier ein seg lenge med "knowhow" og "human engineering".

I alle land og til alle tider legg overklassen seg til språklege servanar, sjargongar som skal skilja seg ut frå folkemålet med eigne uttrykk, eigen uttale o.s.b. I Noreg har hersarklassen difor interesse av å halda oppe måltilstandet som det er. Det skal i alle fall ikkje vera arbeidsfolket som gastset korrekt språk og kultur. Og så lenge arbeidsfolk må leita etter orda i høgtidshøve og når noko særst står på, kan kapitaleigaren kjenna seg tryggare. Målstriden er såleis eit område av den ålmenne kampen mellom klassane.

3.

Har då samfunnsklassane kvar sine mål? Og har dei språklege skilnadene grunnlag i klassekampen? For å svara på dette lyt vi sjå litt nærare på kva eit mål er og kva tilhøve det har til produksjonsmåten og til klassane.

Produksjonstilhøva utgjer det økonomiske grunnlaget for alle samfunn, sjølv grunnvollen. Over denne grunnvollen reiser hersarklassen ein overbygning av juridisk og politisk organisering som svarar til dette

samfunnet sitt medvit om seg sjølv. Overbygnaden er bunden til grunnvøllen, og tener til å halda ved lag dei produksjonstilhøva han er tufta på. Produksjonsforma er såleis grunnlaget for det sosiale, politiske og åndelege livet i kvar tidbolck.

Høyrer då målet til denne overbygnaden? Er ikkje målet ein del av åndslivet? Nei, målet høyrer ikkje til overbygnaden og er ikkje ein del av åndslivet. Målet høyrer heller ikkje til den økonomiske strukturen (grunnvøllen). Som reiskap for all tankeverksemd er målet derimot eit vilkår og ei hjelperåd både for produksjonen og åndslivet.

Målet er ikkje blitt til i ein einskild tidbolck, men av heile samfunnsutviklinga. Det er ikkje laga av ein einskild klasse, men av heile samfunnet, av alle samfunnsklassane i eit arbeid gjennom hundretals ættleder.

Samfunnsformer og produksjonstilhøve har løyst seg opp og gått under, nye har vakse fram. I målet går det og føre seg omskifte. Men sjølve målet er ikkje blitt skifta ut kvar gong produksjonstilhøva har skifta og ein ny klasse har teke makta. Ord og uttrykk går av bruk, nye kjem inn, tydingsinnhaldet i ord skifter og, men det grunnleggjande ordtilfanget og den grammatiske oppbyggnaden skifter over lag seint, står ved lag frå den eine ættleden til den andre, frå gamle samfunnsformer over i nye. Målet er produkt av ei heil rekkje av tidbolckar, der det frå form, utviklar seg, veks og blir avslipt. Såleis lever målet mykje lenger enn nokon grunnvøll eller nokon overbygnad.

Idear, politikk, lover og resten av overbygnaden er knytt til produksjonsprosessen på indirekte vis gjennom økonomien, gjennom grunnvøllen. Ikkje så med målet, som knyter seg direkte til sjølve produksjonsverksemda liksom til all anna menneskeleg verksemd. Dermed vil målet beinveges spela av omskifta, og alle klassar og alle grupper verkar inn på målutviklinga. Den økonomiske grunnvøllen treng ikkje endrast for at målet skal utvikla seg. Dette er ei årsak til at ordtilfanget stendig skifter og veks. Målet er såleis ein tenar og ein reiskap for alle samfunnsklassar. Utan eit sams mål ville samfunnet brotna ihop. Klassane er ikkje heilt skilde frå einannan. Arbeidar og kapitalist er knytte ihop gjennom økonomien som delar av det kapitalistiske samfunnet. Målet er eit vilkår for produksjonen, og difor er målet føresetnaden for alt samfunnsliv.

Svarar dette med dei freistnadene overklassen gjer for å gjera målet til ein særleg reiskap for seg? Dei språklege servanane hos dei øvre lag av herskarklassen utgjer ikkje noko eige mål. Det er sjergongar og serformer som byggjer på det ålmerne sams nasjonal-målet.

I Noreg talar dei øvre lag av borgarskapet eit anna mål enn dei brøye lag av folket. Dette målet er skriftmål for det store fleirtalet. Har vi ikkje då to mål, eitt for overklassen og eitt for dei andre? Det har vi nok, men som vi har sett går ikkje skiljet beint mellom klassane. Det norske målet blir og nytta i delar av borgarklassen samstundes med at bokmålet er skriftmål for arbeidarklassen. Vi må ikkje gløyma at vi i Noreg har med to nasjonalmål å gjera. Dei to måla har røter og vøkstergrunn i kvar sin nasjon. Bokmålet er i hovudsak utvikla på dansk grunn. Det som er grunnleggjande i målet,

grammatikken, setningsbyggnaden og store delar av ordtilfanget er vakse fram gjennom mange hundreår i nært samband med framvoksteren av den danske nasjonen. Bokmålet og nynorsken er nok nærskylde, og bokmålet er heller ikkje dansk. Bokmålet har fått ei mengd norske ord og nokre heller få norske former. Men stilgrunnlaget er ikkje norsk, og oppnorskinga av bokmålet byggjer på det framande stilgrunnlaget. Dette set grenser for kor norsk ein kan få dette målet. Mellom ordtilfang, ordformer, grammatikk og setningsbyggnad er det i alle mål ein indre samanheng. I norsk byggjer vi ordleggjinga mykje meir på verb enn i andre europeiske mål som fransk, tysk og engelsk, dansk og ikkje å nemna latin. Bokmålet har teke over mykje av det tyskdanske i stilen, med større bruk av substantiv. Når ein så norskar opp ordformene i bokmålet, har det lett for å bli eit mishøve mellom folkelege former og litterær seiemåte. Ofte syner det seg at folk som prøver seg på slik oppnorsking, gjerne fell tilbake til dei gamle formene etter kvart. Det har lett for å bli slik, nærast av seg sjølv, fordi stilen, seiemåten liksom krev det. Her kunne det høva å sitera professor Emil Smith, klassisk-filologen, som sa om bokmålet at når det skal vera folkeleg, blir det gjerne vulgært, og når det skal vera høgtidleg, blir det dansk.

No kjem spørsmålet om eg nyttar den gamle nasjonalistiske argumentasjonen at bokmålet er dansk. Den vakne lesaren vil ha merka at eg hevdar ikkje det, men eg peikar på det danske opphavet og grunnlaget. Mange likar ikkje at dette vert nemnt. Det kan vera forståeleg å reagera slik etter nazismen og alt det nasjonalistiske hysteriet dei borgarleg-reaksjonære då slo om seg med. Like fullt er nasjonale serdrag og skildnader noko som er røynelege nok. Det eg har vist til, er språklege og historiske realitetar som går på konkrete, påviselege tilhøve i språket. Det nasjonale spørsmålet er blitt mystifisert av reaksjonær borgarleg ideologi. Men det er ein like stor mystifikasjon å nekta for at nasjonale serdrag og ulikskapar finst. Og ein skjønar lite av måltilhøva i Noreg om ein ser bort frå den nasjonale sida. Spørsmålet er der, og blir ikkje borte av at ein nektar å tala om det.

Det vi har i Noreg, er to mål med kvart sitt nasjonale grunnlag, som samstundes har ulikt sosialt grunnlag her i landet. Dette språklege skiljet går ikkje beint mellom klassane. Borgarskapet er ikkje utanfor det norske språkfelleskapet. Einast ein del av denne klassen talar bokmål i alle livshøve og til dagleg, og jamvel desse har så og seia alle ihop ein dialekt dei har lært seg i oppveksten, "på gata" som det heiter.

Ærverdige borgarar nyttar seg ikkje av dette "gatesproget". Ein bergensk generaldirektør talar om at "jeg er nu kommet til en sak av stor viktighet". Men møter han ein gamal skulekamerat, kan han straks slå over i det ekte bergensmålet, og seia: "no kommer eg te nokke viktig".

Det norske målet er talemål for heile folket, men visse grupper og lag innanfor overklassen nyttar det ikkje. I grunnen er målet likevel sams for klassane. Alle kan det, alle skjønar det, men det arbeidande folket held det best oppe ved at dei nyttar det jamt og mest konsekvent.

De sterke måltilhøva her i landet har bakgrunn i saga Dansk var einaste skriftmål i landet gjennom hundreår. Embetsmennene var før det meste av dansk opphav, og det voks fram ein embetsmannskultur på dansk målgrunn. Dette er vel kjent. Mindre utgreidd er sammenhengen mellom den nasjonale sjølvstendestriden, målreising og klasseilhøva. Då borgarskapet reiste seg som klasse, knytta han seg språkleg til den gamle embetsmannskulturen. Her er kanskje ein hovudgrunn til at i dag har eit riksmål med dansk grunnlag medan det danske i folkemålet berre er ein skildeord utan at det går på sjøle målsystemet.

Med borgarskapet og kapitalismen vart den gamle feudale oppdelinga overvunnen og ein nasjonal marknad vart grunnlagt. Folkeferda vart etter kvart ein nasjonal. Den nasjonale løusringa og det nasjonale sjølvstendet høyrer Europa til den bolken i saga då borgarskapet reiste seg som klasse. Folk med egne samlande skriftmål gjorde målreisinga til ein del av den nasjonale frigjeringsstriden. Her i Noreg var det ikkje noko samlande mål som var levande skriftmål. Det gamle norske målet var gått under, og få innan borgarskape viste i 1814 at Noreg framleis hadde sitt eige mål i vs. levande i dialektane som var utvikla frå det gamle målet. Langt mindre var det då noko samlande norsk mål å fylkja seg om.

Det norske skriftmålet vart atteteist og kom så vidt i bruk på tampen av sjølvstendestriden. Dermed kom ikkje striden for nasjonalmålet til å stå sentralt og samlande i vår nasjonale reising som i mange andre land. Målreisinga var no ei viktig kraft i den nasjonale reisinga, men målet kunne ikkje vinna fram i og med det nasjonale sjølvstendet. Målreisinga var på ei vis "for seint ute". Storborgarskapet i byane var alt språkleg knytt i hop med det danske embetslandet. Her låg gunnlaget for framhald av det dansk-norske målet, og her er utgangspunktet for at det dansk-norske målet kom til å bli hovudsida i den språklege motsetninga.

Frå slutten av førte hundreåret, då målsaka vart ein del av den nasjonale frigjeringa, hadde målreisinga stor framgang. Nasjonal frigjerung var eit vilkår for og såleis ein del av den sosiale reisinga til det som den gongen var den viktigaste delen av det arbeidande folket, småborgarskapet på bygdene. I stor mon var det og desse progressive laga som dreiv fram striden for nasjonalt sjølvstende. Seinare, då sjølvstendet var vunne, vart snart arbeidarklassen den viktigaste krafta som reiste seg til klassekamp, samstundes med at fiskarar, bønder og småbrukarar no reiste seg til strid for sine interesser. No var det nasjonale ikkje lenger noko "farleg". Det vart òg ikkje mot dei nye makthavarne, borgarskapet. I staden var det no i stor mon borgarskapet som nytta det nasjonale som deilig våpen mot den sosiale reisinga til arbeidsfolk. Som noko mystisk og åndeleg vart det nasjonale brukt til å skoddeleggja klassemotsetningane, og det voks fram ein storborgarleg og reaksjonær nasjonalisme som førde til Fedrelandslaget og Nasjonal Samling.

Opp til første krig hadde målreisinga nært samband med den sosiale reisinga til bygdefolket, og det var i mellomkrig åra småbrukarar og fiskarar for å vor kom i gang med si reising. Det var dei små i bygdesamfunnet som no tok til å reisa seg mot herreveldet til storinngane. Så lenge målrørsla kunne gå fram jamveidd med denne rørsla, hadde målrørsla framgang. Det var i denne tida nynorsken kom i bruk.

fleire stader på Austlandet og i Nord-Noreg. I mellomkrigsåra var likevel arbeidarklassen, som vi har sett, den største og viktigaste krafta, og arbeidarar gjennomførde i mellomkrigsåra store kamper. Men her heldt målrørsla seg tilbake, og arbeidarklassen kom eigentleg ikkje med i målrørsla. At Arbeidarpartiet i denne tida vart målvenleg, har ikkje særleg med arbeidarklassen å gjera, men heng i hop med at DNA no satsa på å få tak i fiskarar og småbrukarar, og meir tydeleg enn før stod fram som eit småborgarleg reformistparti.

5.

Krigen og etterkrigstida førde med seg eit stort skifte for målreisinga, som heng saman med eit viktig omskifte i heile samfunnet. Krisa i trettiåra og krigen førde til omfattande monopolisering i økonomien. Dei store monopolkonserna var blitt hovudkrafta i det økonomiske livet. Atterreisinga som Arbeidarpartiet administrerte, var ei atterreising av kapitalismen, men systemet tok delvis nye former i og med monopoliseringa. Den økonomiske politikken, med regulering, planøkonomi og utvida samarbeid mellom staten og kapitalen var eit resultat av dette og ein politikk som tente til å skunda momopoliseringa vidare fram. Som resultat av dette er titusenviis av mindre verksemder i jordbruk, fiske, handel og industri blitt nedlagde. Arbeidarpartiet som samstundes var småbrukar og fiskarpartiet vart regjeringsparti for "industrien" og for "økonomisk vokster" på storkapitalen sine vilkår med profitt og ekspansjon for monopolkapitalen som hovudmål for politikken under eitt.

Omskiftet i økonomien og produksjon førde med seg skifte i tilhøvet mellom klassekreftene. Etter at delar av borgarskapet hadde skjemt seg grundig ut både før og under krigen som nazistar og samarbeidarar, stod den sosialistiske rørsla sterkt i folket då frigjeringa kom. Arbeidsfolk ville no ha eit nytt og betre samfunn, utan klasseundertrykking og utsuging. Arbeidarpartiet fanga opp denne viljen, men administrerte i staden atterreisinga av kapitalismen. Høgkonjunktura gav arbeidsfolket arbeid, mat i munnen og klede på kroppen. Og det vart gjennomført ei rekkje sosiale tiltak. Men klassetilhøva var dei same som før. Klassekiljet var flytta, og gjekk no innanfor Arbeidarpartiet og innafor arbeidsfolket sine organisasjonar mellom toppleiinga og medlemmene. Klassekrava frå medlemmene vart underordna interessene til monopolkapitalen, "industrien" og "konkurransesevva". Dette greidde Arbeidarpartiet å gjennomføra ved at LO og dei andre interesseorganisasjonane vart lagde inn under statsmakta i eit korporativt system der toppleiarane "samordnar" krava i samsvar med kapitalinteressene og i samarbeid med Norsk Arbeidsgiverforening.

Omskiftet førde med seg ei styrking av høgrekreftene i politikk og åndsliv. Dette gjorde seg gjeldande på alle område og i dei fleste organisasjonar, ikkje einast dei gamle høgre-samskipnadene, men og i folkelege og radikale lag og parti.

Det nasjonale sjølvstendet er eit hinder for dagens internasjonale monopolkapital, og det norske sjølvstendet er etter kvart blitt undergrave og utholt av NATO-underordninga under USA-imperialismen, EEC-søknaden og Nordøk-strevet.

Monopolkapitalen og høgrekreftene fører klassekampen på det ideologiske området med stor innsats av pengar og dagleg trykksverte. Viktig har det anti-kommunistiske hysteriet vore for å kløyva opp og hindre arbeidsfolk i kampen. Klassekampen frå høgrekreftene har retta seg mot folkeleg kultur ålment, og serleg mot det norske målet.

Den ålmenne atterreisninga av reaksjonen sette målrørsla i ei dårlegare stode enn ho hadde vore i før krigen, då dei breie lag av folket reiste seg til kamp for sine interesser. Målrørsla hadde hatt vanskar med å finna ny strategi og nye stridsformer, og målreisninga er i stor mon blitt isolert frå massane. I staden for opplysningsarbeidet og agitasjonen mellom vanleg folk, er målsaka i altfor høg grad blitt eit spørsmål om jus og filologi, om formelle rettar, og formelle sider ved sjølvve målet, Slikt kan ein sjølv sagt ikkje sjå bort frå. Det er viktige saker, som det lyt arbeidast med. Men den einsidige satsinga på det formelle, lausrive frå den sosiale samanehngen, har vore til stor skade. Få og ingen har fortalt vanlege arbeidsfolk på ein ende fram måte kva nytte og verd det har å reisa folkemålet til skriftmål.

Det "nasjonale har hatt sine talsmenn, men det har helst vore tala om så abstrakt og åndeleg at det lite har hatt med dagens tilhøve å gjera. Som åndeleg-mystisk tala av folk som er med på å gje opp det nasjonale sjølvstendet, som er for NATO og EEC, er det nasjonale lite anna enn holt snakk som folk med god grunn har vendt ryggen til. Men dette nasjonale har ikkje vore nokon vanleg mål-ideologi i seinare år. Det sosiale har her vore meir snakk om, men helst berre snakk. Tiltak for å knyta målarbeidet saman med folkelege og politiske rørsler, interesseorganisasjonar og grovare kulturarbeid har her vore lite av. Rettkomen omsut for målforma har utarta til bokstavkrangel, naudsynt vakthald om målet i NRK og i styringsverket har utarta til juristeri og overdriven tru på kva rettskriving og formelle rettar har å seia. Eg meiner ikkje at det har vore gale å arbeida med slike saker, sjølv sagt ikkje, men det har vore gjort altfor einsidig. Denne formalismen innerter og utetter har vore utslag av høgredreiinga i målrørsla. Ein har ikkje våga å lita på folket og har lite arbeidt mellom vanlege arbeidsfolk. Så har det berre vore bokstavar, prosentlar og lovvedtak å halde seg til. No Stortinget har gjort vedtak om kringkastingsmålet og læreboksaka. Positive vedtak i og for seg, som ikkje kom ein dag for tidleg. Målrørsla har visseleg lagt ned mykje arbeid på topplanet for å få til desse positive vedtaka. Men desse Stortingsvedtaka er ikkje noko resultat i og for seg. Kjem dei nynorske lærebøkene fordi Stortinget har sagt dei skal koma? Bli det språkleg rettferd i NRK fordi Stortinget har vedteke det? Vi veit at det ikkje er på den måten ting går føre seg. Stortinget har fram gjennom åra gjort mange gilde vedtak om språkleg rettferd og jamsteling utan nemnande resultat. Resultatet oppnår ei folkerørsle fyrst når krava blir så sterke at makthavarane ikkje kan stå imot lenger.

6.

Isoleringa frå massane var hovudårsaka til at det vart stillstand og tilbakegang for nynorsken utetter 1940- og 1950-åra. Framleis gjer motkreftene framstøytar mot nynorsken. Men i dag er ikkje dei reaksjonære så sterke lenger på noko område, så åtaka er ikkje så opne og beint på som før.

Det arbeidande folket tek no til å reisa seg til kamp for interessene sine. Kapitalismen har ikkje lenger høgkonjunktur. Eigarklassen prøver å lessa børen av dette over på det arbeidande folket, direkte ved hardare arbeidspress, og indirekte ved moms og andre tiltak gjennom statsapparatet. Framstøytar frå hersarklassen møter veksende motstand. Arbeidarklassen går til aksjonar og streik mot større utsuging. Bygdefolket går mot landsdelsplanane og andre avfolkingstiltak.

At striden om målet framleis er ein del av klassekampen, går tydeleg fram av den interesse og omsut skipsreiarar og monopolkonsern hyser for "riksmåls"-rørsla, mellom anna i Frisprog og Ordet. For den herskande monopolistklassen er det om å gjere å halda folkemålet nede. Dette er blitt ein viktig del av den ålmenne borgarlege ideologien. Såleis er det ein sjølvsgd ting for borgarlege ideologar å kalla det "knot" og "affektasjon" når folk held fast på dialekten sin, då visst når dialekten er eit bymål. Ein del av hetskampanjen i borgarpressa etter fjernsynsprogrammet med SUF (m-1) i vår gjekk ut på at dei unge marxist-leninistane tala "kunstig og tilgjort arbeiderspråk". Det dei tala var dialekten sin, leitt normalisert mot bokmålet. Nokre av deltakarane var studentar, og omframt gale er det når dei talar dialekt, som har lært kva som er pent og rett. Etter borgarleg ideologi er det så sjølvsgt med språkleg tilgjersle at det utan vidare blir rekna som affektasjon å halde på sitt eige. Mest hetsing mot "arbeiderspråket" var det i Verdens Gang, som hadde ein heil eigen artikkel om kor mistenkjeleg og kunstig dette var. Som kjent er det "målmannen" Vegard Sletten som er sjefsredaktør i VG.

Det arbeidande folket har bruk for å odla målet sitt. Dei har bruk for nynorsken. Å reisa folkemålet til skriftmål for heile folket vil vera ein stor siger for arbeidsfolk. Folkemålet vil og vera ei styrking i sjølve striden for klasseinteressene.

Reint praktisk greier ein seg betre med sitt eige mål, og denne materielle føremonen blir samstundes ein moralsk kveik. Å reisa det norske folkemålet til hovudmål i landet er såleis ein del av den sosiale reisinga, del av den klassekamp arbeidsfolk fører. Det er arbeidsfolk som mest har bruk for det norske målet, og slik motstanden er, er det klårt at einast sigeren og herredømet til arbeidsfolket kan gje grunnlag for at det nynorske folkemålet får rett og rom som hovudmål i landet.

Det er ein klår samanheng mellom økonomisk politikk og målsak. Sjølv om ikkje heile borgarskapet tek del i kulturkampen mot nynorsken, så er heile denne klassen med på å øydeleggja det økonomiske grunnlaget for nynorsken. Dette skjer fyrst og fremst gjennom distriktpolitikken, som heilt ut fylgjer den kapitalistiske utviklingslov, men og på andre måtar. Av "effektivitetshensyn" er det mange store fabrikkar utover landsbygda som nyttar bokmål til administrasjonsmål. I nynorske bygdeblad er i stor mon lysingane på bokmål, og av omsyn til "effektivitet". Dei store forlaga er og fiendar av nynorsken. Forlaga skuldar på små opplag. Fylgjene av dette vert at få lærebøker kjem ut på nynorsk og dei nye prøvepensar kjem ikkje ut på nynorsk i det heile. Skuleelevar og lærarar har lenge protestert til departementet mot ei slik diskriminering, men det har lite nytta. Kraftigare motstand må til.

Skal arbeidsfolk flest få auge for kor viktig det er å reisa folkemålet til ålment skriftmål, er det eit vilkår at målspørsmålet står fram i sin rette samanheng som del av den sosiale reisinga. Skal nynorsken vinna fram, er det difor om å gjere at ikkje målet blir rive laust frå det lovande livet, frå samfunns-samanhengen. Røynsla frå meir enn hundre års målreising syner at målreisinga har framgang så lenge målsaka er ein lekk i frigjeringa og klassereisinga til viktige delar av det arbeidande folket.

I alle fall delvis held dette synet på å vinna fram i målrørsla. Dei fleste ser at ein kjem ikkje langt utan oppslutnad frå folket. Faren er at vi her berre tek med einskilde grupper og støyter frå oss dei største og viktigaste. Til denne tid har nynorsken stort sett vore avgrensa til bygdemiljø, men denne avgrensinga er kunstig. Det norske målet er sams for heile folket, i bygd og by, og av det arbeidande folket utgjer arbeidarklassen den viktigaste, største og mest stridsdugelege delen.

Etter di motkreftene framleis er på offensiven og nynorsken ikkje har framgang, men i staden er truga, er det sjølv sagt at forsvaret må vera hovudsida i strategien. Difor gjeld det likevel no fyrst å halda på dei områda som er vunne for nynorsken. Då er det greitt at kampen mot avfolkingspolitikken må vera hovudoppgåva i fyrste omgang, så ikkje det fysiske og materielle grunnlaget for målet skal bli borte. Kampen mot landsdelsplanane må difor vera ei hovudsak i arbeidet til Noregs Mållag. Dermed har målrørsla satsa på ein einskild og ein mindre del av det arbeidande folket. Men detterer naudsunleg i fyrste fasen, så lenge vi satsar mest på forsvar. Ein kan ikkje vinna nytt om ein misser det ein har.

Det gode med populismen er at han tek utgangspunkt i lokalsamfunnet og bygdefolket sine interesser. Men som heilskapssyn og ideologi er populismen likevel ei blindgate, fordi han ikkje tek andre motsetningar og konflikter alvorleg nok. Å gå ut frå, og forsvare lokalsamfunnet er både naudsynt og rett når mektige motkrefter trugar med å øydeleggja livsgrunnlaget.

Det vil vere i strid med arbeidsfolk sine interesser å halde fast på og konservere lokalsamfunn der klasseskiljet er dominerande og der monopolkapitalistane har all makt. Og slik er det i dei fleste lokalsamfunn i Noreg, og i byar og tettstader. Som lokalsamfunn er heller ikkje bygdene lausrivne frå nasjonaløkonomien og herredømet til dei store eigarane. Det er nokre som tener på avfolkingspolitikken, og det er dei som tener på å utbytte arbeidarklassen. Difor må bygdefolket og arbeidarane i byane stå saman og føre ein sams kamp mot den sams fiende som trugar dei. Arbeidarklassen er den største og mest stridsføre i klassen. Gjennom sine aksjonar (streikar o.a.) kan arbeidarane på ein effektiv måte stogga åtaka og slå dei tilbake. Det er arbeidarklassen som mest beinsynt står i konflikt med kapitalmakta, kvar einaste dag og på tusen måtar.

Arbeidarklassen er difor den klassen som har og må ha leiinga i den sams kampen, og all strategi for folket sine interesser må gå ut på å sameina heile det arbeidande folket i ein sams kamp. Populismen gjer ikkje dette, men prøver å sjå bort frå at kapitalmakta er den sams fiende, prøver å finne løysingar som kan sameinast med kapitalismen og borgarskapet sin stat. Å byggje opp ein kamp på smarte løysingar for bygdefolket vil føre til at fronten blir kløyvd. Då vil bygdefolket få sine interesser knytte til kapitalmakta. Begge grupper

taper på dette. Dette er grunn til at populismen ikkje er brukande som strategi eom arbeidsfolk.

Arbeidsfolk på bygdene har ein sjanse, og det er å driva framstøytane frå monopolkapitalen tilbake. Av monopolkapitalen og den kapitalistiske staten må vi venta avfolkingsspolitikk, i ei form eller ei anna. Sentralisering og avfolking er eit livsvilkår for kapitalismen i det stadiet han er komen. Difor må både striden for bygdene og sjølve målreisinga utviklast til å gå imot monopolkapitalen sitt herredøme over samfunnet ålment og over målutviklinga serskilt. I denne omfattande striden må arbeidarklassen med ein talstyrke og si kampkraft ha leiinga.

Vi står i dag ved starten av eit nytt oppsving i klassekampen. Skal det norske folkemålet kunna bli hovudmål og såleis frigjera dei breie folkemassane på det språklege området, lyt målrørsla bli ein stridsorganisasjon som arbeider for å tene det arbeidande folket. Folket og einast folket skaper historia. På dette grunnlaget må vi arbeida for å reisa det norske folkemålet til verkeleg riksmål og hovudmål i landet.